

שימוש בכל יהודי כ'גוי של שבת'¹

הערה על מאמרו של הרב הלוי

הרב שמואל הבר

נראה לי, כי כל ההיתר של הרשב"א הוא דווקא במקום שלא חל על השני שום איסור חילול שבת גם לדעתו של המשלה וגם על זה נחלק הר"ן, או לפחות דחה ראיית הרשב"א, אך כאשר לדעתו של המשלה יש איסור על השולח לעשות את הפעולה - על כגון דא ודאי גם הרשב"א יאסור. עיין שם ב'דרכי משה'¹ שהקשה:

צריך עיון מאי שנא ממי שקיבל עליו ב' ימים יום כיפור שאחרים אסורים לעשות לו מלאכה כמו שיתבאר לקמן סימן תרכ"ד(בטור) ואפשר לחלק דשני התם דראוי לעשות ב' ימים משום ספיקא דיומא משא"כ בתוספת שבת.

פירוש, כי שם לדעת מי ששומר ב' ימים הוא משום ספיקא דיומא וכל ישראל צריכים לשמור ב' ימים לדעתו². וכך מדויק מלשונו של המג"א³:

ולא דמי להעושים ב' ימים יום הכיפורים שאסורים לאכול בלילה מה שבישל אחר ביום דהתם לפי דעתם שמסתפקים שמא היום יום הכיפורים א"כ המלאכה הזו נעשית באיסור דאסור לכל ישראל לעשות מלאכה. אבל הכא הוא ידע שכבר עבר שבת רק שהוא לא הבדיל.

עיין שדי חמד, כללים, 'פאת השדה'⁴, שכתב בשם 'משכנות הרועים':

ואף דבסימן רכ"ג סעי' י"ז קיימא לו, דמי שקיבל שבת, מותר לומר לחברו שיעשה מלאכה עבורו - זה דווקא במי שקיבל שבת קודם השקיעה רק מחמת גדר חסידות בעלמא ואין בו רק חשש איסור נדר. אבל מי שקיבל שבת שעה קודם הלילה, שחושש לדעת הסוברים שמתחילת השקיעה הווי לילה, א"כ כמו שהוא חושש - כן מצווה מלצוות אחרים.

והובאו דבריו ב'מנחת שבת' ישיעורי המנחה⁵. עיין 'ברכי יוסף' שכתב⁶:

1 אות ח'.

2 במשנ"ב סימן תרכ"ד ס"ק ט"ז הביא דין זה.

3 ס"ק ל"ג.

4 מערכת הב' אות כ"ו.

5 אות ז' עמוד קע"ו.

6 סימן תצ"ו סעיף ג'.

בן חוץ לארץ שעומד בא"י - כתב מהריק"ש בהגהותיו ובתשובותיו⁷
דמותר לבן א"י שיעשה לו מלאכה ביו"ט שני. אבל הרב יעקב פראג"י
והרב יעקב מולכו דחו דבריו והסכימו לאסור ועיין מה שכתב בזרע
אברהם' סימן ט'.

והובאו דבריו ב'שערי תשובה' אות ג' וכן בגינת ורדים כלל ד' סימן ט"ז,
שגם הוא אסור. עיין ששי"כ⁸ פרק מ', שהכריע כמו ה'מנחת שבת' (הגרש"י
אויערבך זצ"ל לא העיר עליו כלום) וגם בפרק לא'⁹ כתב בשם הגרש"י זצ"ל:

דשמעתי מהגרש"י אויערבך שליט"א, דשאני התם, דהרי הציבור
לא קבלו עליהם את השבת. ואף שהוא עצמו קבל את השבת, מ"מ
הוא יודע שאצל האחרים באמת עדיין חול, לכן הרי זה דומה כשינוי
באופק, וכל שכן אם ננקוט דאצלו ה"ז רק כעין נדר, משא"כ ביו"ט
שני, המחמירים סוברים דהרי זה חשיב כאילו הבן חו"ל מסופק
באמת אם עכשיו יו"ט או חול (וכן לענין מחרת יוהכ"פ דסי' תרכ"ד,
אף שהמחמיר יודע שהמקילים עושים כדון, כיון דלדידיה הו"ל
כאילו הספק הוא אצל כולם).

מכל הני"ל ברור, כי גם אם אני סובר כדוגמא בעלמא, כי פתיחת פקק
מתכת שעל הבקבוק היא יצירת כלי וחייב כפי שכותב הגרש"י אויערבך
זצ"ל, אינני יכול לומר למי שסובר כה'דבר יהושע' (המתיר לפתוח את הפקק)
לפתוח את הפקק עבורי, למרות שאינני עובר על לפני עיוור, אך אני מנוע
מלצוות לאחרים דבר שברור לי שהוא אסור - גם אם השני חושב שהוא
מותר.

ני"ל כי דברי המבי"ט¹⁰ המתיר לאדם הסובר שיש בהם קדושת שביעית
לקנות ולמכור פירות שגדלו בקרקע גוי לאדם הסובר שאין בהם קדושת
שביעית וכן דברי הכת"ס ובעקבותיהם הגרש"י אויערבך זצ"ל שהתיר קניית
פירות שביעית מחנוני הסומך על היתר המכירה, עוסקים בסוגיה של 'לפני
עיוור', משא"כ בענין שלנו כאן, הנושא הוא שליחות - כאשר אני שולח את
השני לעשות בשבילי פעולה שלדעתי היא אסורה ולדעתו היא מותרת (קניה
ומכירה המוכר אינו שליח של הקונה).

ידועה המחלוקת האם יש שליחות במלאכת שבת, שדעת שו"ת פני יהושע
ושו"ע הרב¹¹ כי איסור אמירה לעכו"ם היא מצד שליחות ואע"פ שאין
אומרים שלוחו של אדם כמותו מן התורה אלא בישראל אבל הנכרי אינו
בתורת שליחות מן התורה, מ"מ מדברי סופרים יש שליחות לנכרי לחומר.

7 סימן צ'.

8 אות ק"י.

9 אות פ'.

10 סימן כא.

11 סימן רמ"ג.

ודעת החתם סופר¹² – "והוא מוסכם לדעתי בלי ספק דלענין מנוחת שבת לא שייך שיהיה שלוחו כמותו דהתורה הקפידה על מנוחת גופו של ישראל ולא אגוף במלאכה". וכך כתב בבית מאיר¹³.

מלשון רש"י בשבת¹⁴ נראה כשו"ע הרב (עין בחת"ס הנ"ל) וכן בהגהות מימוני כתב¹⁵: "אסור ליתן לנכרי מעות בערב שבת שיקנה לו למחר ביום השוק כי יש שליחות לנכרי לחומרא".

וכך נראה מהנימוקי יוסף בב"ק¹⁶ שהקשה למ"ד אשו משום חיציו ואש הדולקת אחר מעשה הדלקה של האדם מתיחסת למעשה האדם שהוא 'הזורק חץ'. א"כ, איך מדליקים נרות בערב שבת והם דולקים בשבת, הרי הם כאילו דולקות כל רגע ע"י האדם ונחשב כעושה מלאכה בשבת? ולפי החת"ס, שאלתו של הנימוקי יוסף לא קשה, שהרי גופו נח ושובת ורק מבחינה דינית נחשב כאילו עושה.

וכך נראה מהרשב"א בביצה¹⁷ בשם בה"ג: "דאסור למי שלא הניח ערובי תבשילין לומר לאחר לבשל בשבילו, ששלוחו של אדם כמותו"¹⁸.

לפי שו"ע הרב יש צד לומר, כיון ששייך ענין שליחות בשבת, הרי למרות שהשליח הוא בר חיובא לדעתו של המשלח, אך כיון שסובר שמותר לו הרי הוא שוגג ויש סוברים כי בין לרבינא בין לרב סמא בב"מ¹⁹ כאשר השליח שוגג יש שליחות²⁰, אך גם אם נאמר שאין שליחות, נ"ל שיש איסור אמירה לישראל כמו בעכו"ם.

ועיין בדברי רשב"א שצ"ח הרב הלוי, שהשוה בין מי שאומר לחבירו הנמצא מחוץ לתחום שישמור לו פירותיו לבין מי שקיבל תוספת שבת, שאומר לחבירו לעשות לו מלאכה ולכאורה אין לו מובן, שהרי במקרה של תוספת שבת, חבירו עושה פעולה שאם היתה בשבת היתה אסורה, אך איזה איסור יש בשמירת פירות, הרי גם לו עצמו היה מותר אם היה תוך התחום?

ונראה כי הרשב"א סובר, כי יש איסור אמירה לישראל כמו בעכו"ם והיה לו צד לומר כי כל דבר שאסור לו, אסור לומר לחבירו שיעשה ועל זה הביא ראיה כי כאשר לשליח מותר אין איסור אמירה – "דכיון שהוא מותר

12 או"ח סימן פד.

13 אבן העזר סימן ה.

14 קנג ע"א, ד"ה 'מאי טעמא'.

15 פ"ו (ב).

16 פרק ב'.

17 יז ע"א.

18 ועיין גם ברע"א על מג"א סימן שז, ס"ק כ"ט.

19 י ע"ב.

20 עיין תוס' בי"מ י ע"ב, ב"ק עט ע"ב, המובאים בסמ"ע שמח ס"ק ב.

לישראל חבירו לשומרון אין באמירתו כלום". ואח"כ כתב כי גם בגוי הדין כך: "אבל אם הגוי כבר באותו תחום, כש"כ שמותר לגוי דלא אמרו כל שאינו אומר לגוי להחמיר עליו יותר מישראל חבירו". פירוש שאמירה לעכו"ם אינה יכולה להיות יותר חמורה מאמירה לישראל. וגם הר"ן רק דחה את הראיה וכתב: "שאינן הנידון דומה לראיה דשאני הכא שאם יש גם בורגנין הרי הוא עצמו שומר". פירוש שהוא מצד עצמו יכול לעשות את השמירה ויש רק גורם חיצוני שמונע ממנו ואילו היו בורגנין היה יכול לשמור, משא"כ בתוספת שבת, הוא עצמו אסור בכל המלאכות ולכן כל מה שלאדם עצמו אסור, אסור גם לומר לישראל לעשות, כמו אמירה לעכו"ם.

כל זה כפי שכבר כתבתי לדעתי, דווקא כאשר גם לדעת המשלח השולח אינו עובר איסור, אך כאשר לדעת המשלח השליח עובר על איסור וודאי שיש אמירה לישראל האסורה.

מצאתי בתשובת רדב"ז²¹ שדן אודות מעשה בנער שבא מא"י, שם אין עושים יו"ט אלא יום אחד ונכנס לשרת בבית יהודי אחד ואמר לו לעשות מלאכה ביו"ט וכתב:

מ"מ לדעתך שאתה סובר שיש מלאכה מותרת לבני א"י הבאים מצרימה לא גרע אמירה לישראל מאמירה לעכו"ם, שהטעם הוא משום גזירה שמא יבוא לעשות הוא והכא נמי הרואה את זה מצוה לנערו לעשות מלאכה ביום יו"ט שני אתי לזלוולי ביה.

נראה מדבריו שיש איסור אמירה לישראל²². וכן ביגנת ורדים²³ כתב בשם מהר"י הכהן שהביא את דברי הרדב"ז וכתב:

גם הסברא נותנת דגם לא גרע ישראל מגוי דזיל בתר טעמא דכיון דהטעם משום גזירת אמירה משום עשיה, כך שייך בישראל כמו ששייך בגוי ואין לחלק ביניהם.

21 אלף שכ"ט.

22 אמנם, צ"ע מדוע הוסיף 'מצד הרואים' על הטעם הפשוט 'שמא יבוא לעשות'.

23 כלל ד', סימן ט"ז.